

Wangen, Berit Rio

Deres ref.:
Saksbehandler: MIA
Vår ref.: 10/5354
Dato: 27.08.2010

Erstatningsansvar for skade forårsaket av psykisk syke underlagt tvungent psykisk helsevern uten døgnoophold

Innledning og problemstillinger:

Viser til din e-post av 19.8.10 hvor du spør om det finnes lovverk som beskytter den psykisk syke mot erstatningsansvar for skade den syke har påført kommunal bolig i psykotisk eller annen alvorlig psykisk tilstand. Videre spør du om ikke DPSer/den ansvarlige institusjonen som utfører tvang uten døgnoophold har noe ansvar for den psykisk sykes handlinger så lenge tvang pågår.

Vi skal i det følgende forsøke å besvare dine spørsmål i den rekkefølge de er stilt. Direktoratet vil innledningsvis understreke at vi ikke går inn i og tar stilling til de konkrete sakene, men kun gjør gjeldende våre generelle synspunkter på de problemstillinger du reiser.

Til spørsmål 1 – Ansvar for den sinnslidende:

Grunnlaget for å kunne gjøre et erstatningsansvar gjeldende overfor en leietaker av boligeiendom følger av husleieloven § 5-8 jf. § 5-1, sammenholdt med husleiekontrakten og generelle avtalerettslige prinsipper og regler, herunder reglene i skadeserstatningsloven, hvor særlig § 1-3 er av betydning i vår sammenheng.

Svaret på ditt første spørsmål er bekreftende; det finnes lovverk som beskytter den psykisk syke. Disse reglene finner vi først og fremst i skadeserstatningsloven § 1-3, som også utleier har vist til. For ordens skyld har jeg sist i dokumentet kopiert inn både relevant lovtekst og relevante kommentarer til lovteksten. Jeg har uthevet deler av teksten som antas å være av særskilt stor betydning for problemstillingen du reiser.

Som det vil framgå, kan det allerede av reglene i husleieloven reises spørsmål om erstatningsansvaret ut fra de konkrete forholdene i saken vil kunne reduseres eller falle helt bort. Dette enten fordi skaden i forbindelse med den alvorlige sinnslidelsen kan anses å ligge utenfor den sykes "kontrollsfære" etter husleielovens § 5-8 første ledd, eller fordi det ut fra forholdene vil virke urimelig å gjøre erstatningsansvar gjeldende, jf. § 2-14 femte ledd jf. § 5-8 siste ledd.

Helsedirektoratet • «Soa_Navn»

«Sse_Navn»

«Sbr_Navn», tlf.: «Sbr_Tlf»

Postboks 7000 St. Olavs plass, 0130 Oslo • Besøksadresse: Universitetsgata 2, Oslo • Tlf.: 810 20 050
Faks: 24 16 30 01 • Org. nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

Regelen i skadeserstatningsloven § 1-3 vil imidlertid oftest gi en klarere og sterkere beskyttelse for den sinnslidende enn de ovennevnte reglene. Som det framgår av note 26 til § 1-3, er systemet slik at den alvorlige sinnslidelsen (sinnsykdommen m.m.) fritar for skyldansvar generelt, og at det kun er i de tilfeller hvor det etter en konkret rimelighetsvurdering framstår som rimelig at den syke likevel kan pålegges erstatningsansvar. Det er ikke noe krav for ansvarsfrihet etter denne bestemmelsen at sykdommen var den direkte årsaken til den skadevoldende handlingen. Men i den konkrete rimelighetsvurderingen vil et viktig moment være hvorvidt den alvorlige sinnslidelsen påvirket handlingen eller ikke. Det er liten grunn til å beskytte en skadevolder som var ved sine fulle fem da skaden ble forvoldt, selv om vedkommende skulle ha en alvorlig psykiatrisk diagnose.

Når det gjelder lovens begrep "sinnssyk" mv, faller ikke dette fullt ut sammen med psykisk helsevernlovens begrep "alvorlig sinnslidende", jf note 24. Direktoratet antar imidlertid at en aktiv psykotisk tilstand alltid vil falle inn under begrepet "sinnsyk" i skadeserstatningsloven § 1-3. Og så lenge helsevesenet har vurdert vilkåret om "alvorlig sinnslidelse" å være oppfylt etter psykisk helsevernloven, vil vi anta at tilstanden som hovedregel vil falle inn under alternativet "en lignende forstyrrelse av sinnstilstanden" i skadeserstatningsloven § 1-3.

Utgangspunktet er således i et tilfelle som det du beskriver at den syke *ikke* kan pålegges erstatningsansvar for skadene som er påført under den alvorlige sinnslidelsen. Erstatningsansvar kan imidlertid likevel pålegges dersom dette etter en konkret helhetsvurdering framstår som rimelig. Så vidt vi kan forstå, må det være denne hjemmelen utleier påberoper seg i saken du beskriver. Vi kan imidlertid ikke se fra din henvendelse at utleier har redegjort nærmere for hvilke konkrete forhold det er som gjør det rimelig å fravike hovedregelen om ansvarsfrihet. En slik redegjørelse bør etterspørres. For det tilfellet at utleier ikke kan godtgjøre slike konkrete forhold, gjelder hovedregelen om ansvarsfritak for den sinnslidende. I den rimelighetsvurderingen som skal foretas, forutsatt at det foreligger konkrete forhold som taler for å fravike hovedregelen, vil viktige momenter *mot* å ilegge den syke erstatningsansvar i et tilfelle som det du nevner, være at kommunen har en plikt til å tilby bolig til alvorlig sinnslidende sammenholdt med at det må anses å være en kjent risiko at det kan oppstå skader som følge av alvorlig sinnslidelse, og at den syke er underlagt tvang.

Håper dette besvarer ditt første spørsmål.

Til spørsmål 2 - Ansvar for institusjonen som er ansvarlig for tvangen:

Når det gjelder ditt andre spørsmål, om ikke helseinstitusjonen som er ansvarlig for tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold har et ansvar for å forhindre denne typen skadevoldende handlinger, stiller det seg annerledes. Terskelen for å pålegge helsetjenesten erstatningsansvar i slike tilfeller du nevner må generelt sett anses å være høy.

Behandlingen av psykisk syke følger strenge regler både i de generelle helselovene og psykisk helsevernloven. Ved bruk av tvungent psykisk helsevern er det strenge regler for hva som kan begrunne bruk av tvang og hvordan tvangen utøves. Det å unngå skade på andres eiendom eller unngå at pasienten pådrar seg erstatningsansvar gir ikke i seg selv hjemmel for tvungent psykisk helsevern, jf. psykisk helsevernloven § 3-3. Det er det kun fare for eget eller andres liv eller helse, evt tunge

behandlingsmessige hensyn som kan. Videre er det slik at den minst inngripende form for tvang alltid skal velges med mindre en mer inngripende tvangsform er strengt nødvendig for å ivareta hensynet til pasienten eller hensynet til andres liv eller helse, jf. psykisk helsevernloven § 4-2. Dersom pasienten selv ønsker det, innebærer dette blant annet at tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold må velges så sant dette er faglig forsvarlig og hensynet til andres liv eller helse eller hensynet til pasienten selv ikke gjør det nødvendig at pasienten har døgnopphold i psykiatrisk institusjon, se psykisk helsevernloven § 3-5 tredje ledd jf. forskrift om tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold av 24. nov. 2000 nr. 1174. I den helhetsvurderingen som skal foretas for å avgjøre om tvang uten døgnopphold er til det beste for pasienten, vil det imidlertid være et viktig moment hvis det foreligger overhengende fare for at pasienten på tvang uten døgnopphold vil pådra seg betydelige økonomiske problemer/erstatningsansvar. På den annen side skal pasientens selvbestemmelsesrett respekteres så langt dette er faglig forsvarlig, jf. psykisk helsevernloven § 4-2 andre ledd. Dessuten vil det alltid foreligge en større eller mindre risiko for tilbakefall og sykkelig atferd ved en tilbakeføring til samfunnet. Når det tvungne vernet først er uten døgnopphold, har ikke sykehuset anledning til å fysisk holde pasienten tilbake, fotfølge pasienten eller på annen måte begrense pasientens bevegelsesfrihet utover det å pålegge å møte til behandlinger og evt. avhente pasienten i denne forbindelse, jf. § 3-5 tredje ledd.

Kun i tilfeller hvor det kan påvises klare og relativt grove mangler ved de faglige vurderinger som er lagt til grunn for valget av tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold vil det etter vårt skjønn kunne være grunnlag for å holde helsetjenesten ansvarlig for skadevoldende opptreden fra pasientens side begått under tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold. Tilsvarende betraktninger er lagt til grunn av Stavanger tingrett i en sak fra 2002, hvor pasienten ikke vant fram med et krav om erstatning for økonomisk tap som følge av forskjellige økonomiske disposisjoner vedkommende foretok under tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold.

En annen sak er at det kan oppstå en plikt for helsetjenesten til å reagere når tjenesten blir klar over at skade har oppstått evt en betydelig endring i risikoen/ulempene ved vern uten døgnopphold. Det å unnlate å handle for å unngå gjentakelse eller avverge ytterligere skade i ett slikt tilfelle, for eksempel ved å gjøre om vernet fra uten døgnopphold til med døgnopphold, vil etter omstendighetene kunne innebære en så grov svikt at det vil være rimelig å holde helsevesenet erstatningsmessig ansvarlig for evt. ytterligere økonomisk skade pasienten måtte forårsake som følge av sykdommen. Hensynet til pasientens selvbestemmelsesrett, behandlingsmessige hensyn og den generelle risikoen ved tilbakeføring til samfunnet m.m. vil imidlertid komme inn som vektige motargumenter også i disse tilfellene.

Håper dette gir fyllestgjørende svar på dine spørsmål. Lykke til videre!

Vennlig hilsen

Arne Johannesen e.f.
fung. avdelingsdirektør

Michael Oscar Åsheim
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk

Fra Husleieloven

§ 5-1. LEIERENS BRUK M.V.

Utleieren plikter i leietiden å stille husrommet til leierens disposisjon i samsvar med avtalen. ⁽²⁹⁰⁾

Leieren plikter å behandle husrommet med tilbørlig aktsomhet ⁽²⁹¹⁾ og for øvrig i samsvar med leieavtalen. ⁽²⁹²⁾

Leieren kan ikke bruke husrommet til annet formål enn avtalt. ⁽²⁹³⁾ Leier av lokale kan ⁽²⁹⁴⁾ likevel drive annen beslektet virksomhet, ⁽²⁹⁵⁾ forutsatt at dette ikke er til vesentlig ulempe ⁽²⁹⁶⁾ for utleieren ⁽²⁹⁷⁾ eller de øvrige brukerne av eiendommen. ⁽²⁹⁸⁾

Leier av lokale for butikk eller serveringssted ⁽²⁹⁹⁾ plikter å holde virksomheten åpen og i vanlig daglig drift ⁽³⁰⁰⁾ unntatt når midlertidig stenging er nødvendig. ⁽³⁰¹⁾

§ 5-8. LEIERENS ERSTATNINGSANSVAR ⁽³⁷³⁾

Utleieren kan kreve erstatning for tap som følge av at leieren ikke oppfyller sine plikter etter §§ 5-1 til 5-6. ⁽³⁷⁴⁾ **Dette gjelder likevel ikke så langt leieren godtgjør at misligholdet skyldes en hindring utenfor leierens kontroll som leieren ikke med rimelighet kunne ventes å ha tatt i betraktning på avtaletiden eller å ha unngått eller overvunnet følgene av. ⁽³⁷⁵⁾**

Skyldes misligholdet en tredjemann, som leieren har gitt i oppdrag helt eller delvis å oppfylle leieavtalen, er leieren fri for ansvar bare om også tredjemann ville være fritatt etter regelen i første ledd. ⁽³⁷⁶⁾

Ansvarsfriheten gjelder så lenge hindringen virker. Faller hindringen bort, kan ansvar gjøres gjeldende dersom leieren da plikter å oppfylle men ikke gjør dette. ⁽³⁷⁷⁾

Reglene i første ledd omfatter ikke slikt indirekte tap som nevnt i § 2-14 annet ledd, ⁽³⁷⁸⁾ likevel slik at tap som følge av skade på husrommet med tilbehør regnes som direkte tap. ⁽³⁷⁹⁾

Utleieren kan i alle tilfeller ⁽³⁸⁰⁾ kreve erstatning dersom misligholdet eller tapet ⁽³⁸¹⁾ skyldes feil eller forsømmelse fra leierens side. ⁽³⁸²⁾ **For utmålingen av erstatningen gjelder bestemmelsene i § 2-14 første, fjerde, femte og sjette ledd tilsvarende. ⁽³⁸³⁾**

Note (374)

Ved Christian Fr. Wyller

Leier kan komme i erstatningsansvar ved brudd på alle de plikter han er pålagt i kapitlet her. I praksis vil det være skjødesløs bruk (§ 5-1) brudd på husordensregler (§ 5-2 annet ledd), vedlikeholdsplikt (§ 5-3 annet ledd) og varslingsplikt ved skader (§ 5-5) som er de mest aktuelle.

Note (375)

Ved Christian Fr. Wyller

Lovens ansvarsgrunnlag er også her KONTROLLANSVAR – i motsetning til utk. § 6-6 som hadde et skyldansvar med omvendt bevisbyrde. Kontrollansvaret er i utgangspunktet et OBJEKTIVT ansvar, leieren plikter å betale erstatning med mindre han kan godtgjøre at alle de fire vilkår for fritak er oppfylt. Det vises til [notene 113-119](#) til [§ 2-13](#) mht. det nærmere innhold i kontrollansvaret.

§ 2-14. ERSTATNINGSANSVARETS OMFANG ⁽¹³²⁾

[RettsavgjørelserTidsskrift for Eiendomsrett \(Tidsskrifter\)](#)

Erstatningen skal svare til det økonomiske tap leieren har lidt som følge av forsinkelsen eller mangelen. ⁽¹³³⁾ Dette gjelder likevel bare tap som utleieren med rimelighet kunne ha forutsett som en mulig følge av misligholdet. ⁽¹³⁴⁾

Som indirekte tap ⁽¹³⁵⁾ regnes:

- a) tap som følge av minsket eller bortfalt produksjon eller omsetning (driftsavbrudd), ⁽¹³⁶⁾
- b) tapt fortjeneste som følge av at en kontrakt med tredjemann faller bort ⁽¹³⁷⁾ for så vidt leieren uten rimelig grunn lar være å leie annet husrom eller treffe andre tiltak for å unngå eller minske tapet, ⁽¹³⁸⁾ og
- c) tap som følge av tingskade. ⁽¹³⁹⁾

Reglene i annet ledd gjelder ikke kostnader ved vanlige tiltak som kompenserer at husrommet overtas forsinket eller har mangler, ⁽¹⁴⁰⁾ og tiltak som begrenser annet tap enn det som annet ledd omfatter. ⁽¹⁴¹⁾

Forsømmer leieren å begrense tapet gjennom rimelige tiltak, må leieren bære den tilsvarende del av tapet. ⁽¹⁴²⁾

Ansvaret kan settes ned ⁽¹⁴³⁾ dersom det vil virke urimelig for utleieren ut fra størrelsen på tapet i forhold til det tap som vanligvis oppstår i liknende tilfelle, og ut fra forholdene ellers. ⁽¹⁴⁴⁾

Det kan avtales at det ikke skal betales erstatning for indirekte tap som går inn under annet ledd. ⁽¹⁴⁵⁾

Note (134)

Ved Christian Fr. Wyller

Bestemmelsen gir uttrykk for en ADEKVANSBEGRENSNING, det er bare det påregnelige tap leieren kan kreve erstattet. Oppstår det tap som er helt ekstraordinære og upåregnelige, må leieren bære dette selv. På tross av ordlyden, er det ikke avgjørende hva utleieren rent faktisk forutså mht. hvilke tap som ville oppstå.

Fra skadeserstatningsloven

§ 1-3. (SINNSSYKES ANSVAR M.V.) ⁽²³⁾

1. Den som er sinnssyk, åndssvak, bevisstløs eller befinner seg i en lignende forstyrrelse av sinnstilstanden, ⁽²⁴⁾ plikter å erstatte den skade han volder ⁽²⁵⁾ **for så vidt det finnes rimelig ⁽²⁶⁾ under hensyn til utvist adferd, økonomisk evne og forholdene ellers.** Var skadevolderen selvforskyldt ⁽²⁷⁾ brakt i en forbigående tilstand som nevnt, har han det ansvar som ellers ville følge av alminnelige erstatningsregler. ⁽²⁸⁾

Note (24)

Ved Bjarte Askeland. Noten er sist hovedrevidert 16.06.2010.

Dei her opprekna tilstandane er likestilte, og omgrepet «sinnssyk» eller «bevisstløs» gir rettesnor for innhaldet. At han «befinner seg i», refererer til handlingstidspunktet. Tilstanden er definert medisinsk, slik at det i ei ansvarssak normalt er bruk for medisinsk sakkunnig hjelp; men «sinnssykdom» mv. er likevel juridiske omgrep her. Innhaldet i omgrepet sinnssjuk mv. svarar stort sett til det som gjeld i strafferetten. Om kravet til karakteristikken sinnssjuk i strafferetten, Johs. Andenæs, ALM. STRAFFERETT, 5. utg. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo 2004 (fork. Andenæs 2004) s. 301-313; Anders Bratholm, STRAFFERETT OG SAMFUNN, Oslo 1980 (fork. Bratholm 1980), s. 285-291; Magnus Matningsdal og Anders Bratholm (red.), STRAFFELOVEN KOMMENTARUTGAVE, FØRSTE DEL, 2. utg., Oslo 2003 (fork. Matningsdal og Bratholm), s. 362-372.

Note (26)

Ved Bjarte Askeland. Noten er sist hovedrevidert 16.06.2010.

Førearbeida viser at det var meiningsbryting om den sinnssjuka mv. skulle vera fri skyldansvar uansett om sjukdomen hadde påverka handlinga. Resultatet vart i prinsippet ja. Jf. prp. 1966 s. 21-26 og s. 30 og Innst. O. 1968 s. 5-6. **Systemet er at sinnssjukdomen mv. fritek for skyldansvar generelt, tilsvarande som i strafferetten, men at ansvar likevel kan påleggjast etter ei konkret rimeleg-vurdering, ut frå bl.a. dei omsyn som her er opprekna. I denne vurderinga vil det vera eit viktig moment om sinnssjukdomen påverka handlinga eller ikkje, sjå til dømes [RG 2006 s. 1254](#). Var handlinga heilt uavhengig av sjukdomen, vil det normalt vera rimeleg at gjerningsmannen blir ansvarleg som om han ikkje var sinnssjuk. Om dette momentet, bl.a. [RG 2000 s. 1464](#) Borgarting.**

Note (27)

Ved Bjarte Askeland. Noten er sist hovedrevidert 16.06.2010.

Spørsmålet om tilstanden er «selvforskyldt» går etter vanleg skadebotrettsleg aktløysevurdering, særleg om det på tidspunktet for til dømes inntaket av alkoholen var pårekneleg at han skulle bli medvitlaus og hamna i den situasjonen han gjorde skaden. Spørsmålet er parallelt med problemet i strl. [§ 45](#) om «selvforskyldt rus». Det er ikkje sjølvforskyldt dersom ukjende tilhøve i hjernen til vedkomande medverka upårekneleg til medvitløysa, jf. [Rt. 1978 s. 1306](#) om lov 18. juni 1965 nr. 4 [§ 22](#) (VEITRAFIKKLOVA eller VTRL.). Om strl. [§ 45](#), særleg Matningsdal og Bratholm s. 368-372.